

Исторически и съвременни български правописи

17 февруари 2024 г.

”Иванчевски правопис” е името, давано по-късно на първият български държавен правопис, въведен с наредба на министъра на народното просвещение Тодор Иванчов през 1899. Той се явява прѣправка на прѣдишният Дриновски правопис и остава в сила до въвеждането на Омарчевския правопис през 1921.

Иванчевският правопис се характеризира с:

- прѣдставяне на звука [ъ] с буквитѣ ѣ (ятѣ) и ѡ (голѣма носовка), като различието се прави на етимологическа основа.
- употреба на буквата ѣ на етимологическото ѣ мѣсто.
- изписване на пълния член мн. ч. с наставка -тѣ слѣта с думата.
- употреба на краесловни ерове.
- синтактично правило за писане на пълнен и кратък член.
- писане на групитѣ *зр/рѣ* и *зл/лѣ* по североизточното произношение.
- писане на глаголитѣ окончанія с **а** и **я**, както е обяснено по-долу.
- формата **сѡ** въ 3 л. мн. ч. на глагола *сѡмѡ*.

1 Дриновски правопис

Дриновският правопис залѣга в основата на първия официален български правопис. Основнитѣ му положения са дадени по-долу.

Краесловни ерове: Всички думи завършват с графична гласна. Думитѣ, които завършват на съгласна при произнасяне, получават краесловен -ъ или -ь. С -ъ се пишат съществителни от женски родъ, съществителнитѣ от мъжки родъ, които получават мека членна форма (день, царь), числителнитѣ от петъ до десетъ и производнитѣ на *десетъ*, нѣкои неизмѣняеми думи, производни от горнитѣ, като сирѣчь и др. С -ь в мъжки родъ нечленувана форма се пишат и прилагателнитѣ, които в женски родъ окончават на -я: *синь*.

Падежни окончания: Изписване на ж и ѝж във винителна-та форма и скланяне на члена на съществителни-тѣ в ж.р. – въ горж-тж, на масж-тж, прѣдъ кжцж-тж и т.н., както и въ пълната и кратка винителна форма на личното мѣстоимение въ 3 л. ед. ч. ж. р.: неѝж, ѝж.

Употрѣба на членни форми: при съществителни-тѣ от м.р. ед.ч. Дриновъ пише само пълненъ членъ -тѣ, добавянъ безъ да се прѣмахва краесловния ер, който по този начинъ се озвучава: ножъ-тѣ, царъ-тѣ, а прилагателни-те в съща-та форма членува с -ий. Съществителни-тѣ от женски родъ винаги се членуватъ с -та, безъ да се прѣмахва евентуалния краесловенъ ер: жена-та, кость-та. Съществителни-тѣ от мн. ч. се членуватъ с -тѣ мъже-тѣ, жени-тѣ.

Отглаголни съществителни: се пишжтъ с окончание -нѣе: писанѣе, четенѣе. С -ѣ се пишжт и нѣкои думи, като лозѣе, здравѣе и т.н.

- Въ пълната и кратка винителна форма на личното мѣстоимение въ 3 л. ед. ч. ж. р.: неѝж, ѝж
- Въ 1 л. ед. ч. сег. вр. на глаголитѣ отъ I и II спрежение, напимѣръ: нейотиранѣ – азѣ четж, азѣ пишж, азѣ мълчж, както и йотиранитѣ – азѣ играж, азѣ мољж, азѣ вѣрвж;
- Въ 3 л. мн. ч. сег. вр. на глаголитѣ отъ всички спрежения, напимѣръ: нейотиранѣ – тѣ четжтѣ, тѣ пишжтѣ, тѣ искжтѣ, тѣ излитжтѣ, тѣ мълчжтѣ, тѣ отивжтѣ, както и йотиранитѣ – тѣ игражтѣ, тѣ мољжтѣ, тѣ вѣрвжтѣ;
- Въ 3 л. мн. ч. мин. св. вр. и мин. несв. вр. на глаголитѣ, напимѣръ: тѣ четохж, тѣ пишехж, тѣ играехж, тѣ мълчахж, тѣ молихж, тѣ вѣрвѣхж, тѣ искахж, тѣ излитахж, тѣ отивахж.

Иванчевскитѣ правописъ прѣмахва дотогавашната употрѣба (т.е. съгласно Дриновскитѣ правописъ) на Ж и ЪЖ въ горни-тѣ случаи.

2 ОФ правопис

Това е съвременният български правопис. Характеризира се с произволно въвеждане на я-форми е-форми на мястото на ѣ. Елиминира се ж като съответните форми се разпадат на а-форми и ѣ-форми.

3 Прѣдимства на старитѣ правописни системи

За въстановяване на езиковото равновесие като минимумъ трѣбва да се направѣ слѣдното

- Въстановява се ѣ като обединителна буква.

- Въстановява се ж като буква, отбелтъзваща специфичния за българския езикъ тъменъ звукъ.
- Въстановява се ѝжато необходимъ за йотацията знакъ.

В останалитѣ случаи е възможно връщането на етимологичнитѣ форми на ѣ и ж като дублетни.

- При писане случаетѣ с „екане“ и с „якане“ да се отбелтъзватъ винаги съ ѣ. Чрезъ писането на ѣ ще се елиминиратъ случаетѣ на безпринципни изключения, свързани с прилагането на досегашната ОФ норма за писане на е и на я в случаетѣ на промѣнливо я.
- При колебание на изговора на дума между а и ѣ се пише ж.
- Въвеждане обратно на буквата ж в глаголитѣ форми за 1 л. ед. ч. и 3 л. мн. ч. сег. вр., както и въвъ формите на глаголитѣ за тези лица в просто бждеще врѣме и за бждеще врѣме в миналото.
- І се пише въ знацитѣ ІЖ и ѝж, както и при писането на пълната и кратка винителна форма на личното мѣстоимение въ 3 л. ед. ч. ж. р.: неѝж, ѝж, както и в дателната форма неі, і.
- ІЖ да се пише в глаголитѣ форми за 1 л. ед. ч. и 3 л. мн. ч. сег. вр., както и въвъ формите на глаголитѣ за тези лица в просто бждеще врѣме и бждеще врѣме в миналото.